

Irena Mytnik

Imiona słowiańskie w antroponimii mieszczan i chłopów Wołynia w XVI w. : przyczynek do dydaktyki języka ukraińskiego jako obcego

Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik nr 2,
151-159

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Irena MYTNIK

Uniwersytet Warszawski

Imiona słowiańskie w antroponimii mieszczan i chłopów Wołynia w XVI w. Przyczynek do dydaktyki języka ukraińskiego jako obcego

Imiona rodzime, odziedziczone przez systemy nazewnicze narodów słowiańskich z epoki prasłowiańskiej, są najbardziej archaiczną kategorią antroponimiczną, swoją historią sięgającą jeszcze czasów indoeuropejskich (T. Milewski 1969). Istniał wówczas system jednoimienny, a funkcję imion pełniły apelatywy, struktury złożone oraz ich formy skrócone i hipokorystyczne.

Imiona słowiańskie, występujące w dawnej antroponimii ukraińskiej¹, są w większości formami pochodzenia prasłowiańskiego, część z nich powstała później, już na gruncie rodzimym. Zarówno imiona jednotematowe, jak i dwuczłonowe pierwotnie były nośnikami pewnych treści (M. Malec 2001: 72–75). Wierzano, że imię wpływa na człowieka i jego los. Formacje złożone nadawane (najczęściej) nowo narodzonemu dziecku chroniły przed złem, miały być dobrą wróżbą na całe jego życie, samospełniającą się przepowiednią, zapewniającą opiekę dobrych, przyjaznych sił. Wyposażały je w odpowiednie cnoty i cechy charakteru, przypominały o szacunku dla starszych. Były błogosławieństwem rodziców dla potomka, wyrażeniem najlepszych życzeń i pragnień co do jego przyszłości.

Imiona złożone były strukturami składającymi się z dwóch leksemów. Ich znaczenie wskazuje na motywacje towarzyszące kreacji i nadawaniu imion, na system wartości, obraz świata duchowego oraz mentalność dawnych Słowian (Z. Kaleta 1995). Są wśród nich m.in. imiona rodzinne, mówiące o pokrewieństwie i domu, np. *Брат(ко)*, *Бративой*, *Дома(о)ратъ*, *Domostoy*, *Добросин*, o wartościach takich jak pokój, dobro, miłość, tworzenie porządku społecznego, np. *Володимиръ*, *Володиславъ*, *Драгомиръ*, *Добромилъ*, *Добромиръ*, *Ждимир*, *Любомилъ*, *Милорадъ*, *Просимир*, *Радомиръ*, *Сулимиръ*, *Хотимиръ*, a także imiona niosące treści związane z wojskiem, wojną i stosunkiem do wroga, np. *Воиборъ*, *Воинѣгъ*, *Воиславъ*, *Войте(и)х(ъ)*, *Мсчзислав*, *Святополк*, *Цтибор*, *Ярополк*, czy ze sferą wierzeń, np. *Боголюбъ*, *Богумилъ*, *Богуславъ*, *Божидар*.

¹ Imiennictwo rodzime na Ukrainie opisała Демчук М. О., *Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст.*, Київ 1988. Por. też Чучка П. П., *Слов'янські автохтонні імена, гідні реабілітації*, „Українська мова”, № 4, Київ 2003, s. 97–106. Z opracowań tych zaczerpnięte zostały przykłady imion niepochodzących z ziem dawnego Wołynia.

Semantyka imion pochodzących od jednotematowych wyrazów pospolitych również była zróżnicowana. Mogła mieć związek z ich funkcją optatywną, np. *Коханъ*, *Щас(т)ний* oraz ze stosunkiem rodziców do swego potomka, wyrażającym oczekiwanie i pragnienia, np. *Бажанъ*, *Жаданъ*, *Ждан*, *Треба*, *Чекан*. Imiona wskazywały też na kolejność narodzin, np. *Первикъ*, *Друганъ*, *Третьакъ*, *Четвертакъ*, *Четвертня*, *Шостакъ*, *Семакъ*, *Семашъ*, *Осмак*, *Десятникъ*, oznaczały dzień przyjscia dziecka na świat, np. *Со(у)бота*, *Недзля*, porę (roku), np. *Полудень*, *Весна*, *Зима*, a nawet pogodę i zjawiska atmosferyczne towarzyszące narodzinom, np. *Буря*, *Веселка*, *Метелиця*, *Морозъ*. Jeszcze inne mówiły o charakterze, np. *Мов(л)чанъ*, *Лагода*, *Слуханъ*, i cechach zewnętrznych, np. *Величко*, *Довгаль*, *Краско*, *Кудра(я)*, *Рудик*, *Сухан*, *Чорниш*. Określenia odapelatywne występowały nie tylko w roli imion, mogły być również przezwiskami nadawanymi już w wieku późniejszym. Rozgraniczenie funkcji takich nazw osobowych, zwłaszcza tych, które w dawnych źródłach występowały w roli podstawowego środka identyfikacyjnego, nie zawsze jest możliwe.

Imiona jednotematowe miały też znaczenie magiczne, ochronne, związane z wiarą w istnienie sił zła oraz w moc wypowiedzanego słowa, które – jako imię – stawało się ochroną potomka daną mu na całe życie. Jeśli dziecko rodziło się chore czy zdarzały się martwe porody, wówczas chciano odwrócić od niego chorobę lub śmierć, oszukać złe moce, nadając imię sugerujące, że zostało ono znalezione, sprzedane lub kupione, np. *Найда*, *Найденъ*, *Проданъ*, *Куплений*. Podobne imiona spotykamy również w antroponimii bułgarskiej (W. Budziszewska 1989: 212). Na ziemiach polskich taką funkcję ochronną mogły pełnić formy *Nalezionek*, *Nietój*, *Wygnan* (E. Rzetelska-Feleszko 2006: 19). W rodzinach wielodzietnych nadawano imiona *Доста*, *Ненадъ*, *Непреба* w nadziei zatrzymania dalszych narodzin. By oszukać i odpędzić od dziecka złe siły, nadawano imiona o zabarwieniu negatywnym, ukrywające te właściwe, o treści pozytywnej, np. *Немова*, *Нехороший*, *Нечай*. Wierzono, że złe duchy, spotykając na swej drodze takie „niekochane”, „niechciane” i „gorsze” dziecko, zostawiały je w spokoju.

Funkcję magiczną pełniły również imiona związane ze światem zwierząt i ptaków, które miały przynieść potomkowi ochronę przed duchami ciemności, wszelkimi niebezpieczeństwami, urokami czy chorobami, być źródłem odwagi i siły, np. *Вол(в)чко*, *Зве(и)ръ*, *Медв(е,и)дъ*, *Орлик*, *Соболь*, *Тур*, *Цапъ*. W tekstach staropolskich w takiej właśnie ochronnej (apotropicznej) funkcji występowały imiona *Baran*, *Miedźwiedz*, *Nietopyrz*, *Wilk* i in. (M. Malec 2001: 73). Te, które pochodziły ze świata roślin, miały być zapewnieniem dziecku zdrowia, siły i długich lat życia, np. *Калина* (nadawane również chłopcom), *Дубъ*, *Грабъ*.

Aż do XIV w. imiona słowiańskie na Rusi były w powszechnym użyciu. Wraz z przyjęciem chrześcijaństwa stopniowo zaczęły wypierać je imiona chrześcijańskie, na co znaczący wpływ miały rozporządzenia Cerkwi prawosławnej, zakazujące nadawania na chrzcie imion, które nie wchodziły do kalendarza liturgicznego oraz naciski ze strony władzy świeckiej. Początkowo jednak chrystianizacja nie miała bezpośredniego wpływu na funkcjonowanie imion słowiańskich (П. П. Чучка 2003: 101). W pierwszych wiekach państwa kijowskiego nawet elity nie po-

rzucały imion pogańskich, które w życiu codziennym używane były powszechnie. Zabytki piśmiennictwa staroruskiego, będące źródłem informacji przede wszystkim o historii warstwy najbardziej uprzywilejowanej, świadczą o funkcjonującej wówczas dwuimienności. W latopisach księżęta i bojarowie zapisywani byli z imienia otrzymanywanego na chrzcie oraz imienia świeckiego (rodzimego), np. *въ крещеніи Иосифъ, а мирски Остромиръ* – 1056; *Нарекоша ему имя во святем крещеніи Дмитрей, а мирски Володимиръ* – 1187; *родися у Ярослава сынъ Михаилъ, а княже имя Изяславъ* – 1190; *въ лѣто 6720 преставися великий князь Всеволодъ, нареченный в святомъ крещеніи Дмитрый* – 1212 (M. O. Демчук 1988: 17–18). W późniejszych zabytkach zarówno szlachta, jak i prości ludzie przeważnie identyfikowani są już tylko za pomocą imion chrześcijańskich, a formy rodzime, występujące w formułach nazewniczych na pierwszym miejscu, są bądź imionami postaci historycznych, świętych i błogosławionych, np. *Борис, Володимир, Изяслав, Ярослав*, bądź formami nieoficjalnymi, używanymi na co dzień, zamiast imion chrzestnych. Religia najpierw więc wyparła imiona słowiańskie w środowisku duchowieństwa, następnie zaś wśród przedstawicieli grup najbardziej uprzywilejowanych. Stopniowy zanik imion o rodowodzie słowiańskim przyspieszyły zalecenia soboru trydenckiego (1545–1563), mówiące o obowiązku nadawania na chrzcie imion chrześcijańskich. Imiona te nie zniknęły jednak zupełnie. Nieliczne, zwłaszcza te noszone przez świętych, włączone zostały do kalendarza liturgicznego, inne z czasem przeszły do kategorii nazwisk bądź zachowały się w toponimach.

W antroponimii ukraińskiej XVI w. imiona słowiańskie należą już do rzadkich określeń osoby. Potwierdzają to również źródła z dawnego województwa wołyńskiego. Z dokumentów odnoszących się do mieszczan i chłopów wyekscerpowano zaledwie 49 form rodzimych (pełnych i derywowanych). Niemniej obecność takich imion świadczyć może o ich dawnej popularności: *Bohdan, Bohon, Choc, Chodzko, Czapik, Czarnysz, Dobruszyn, Drobysz, Гневоушь, Hodar, Hostilo, Гуцко, Гуць, Ярослав, Jarzko, Lepko, Ласко, Mal(e)ij, Malisz, Malko, Мальшико, Манецъ, Маниук, Maniuta, Manko, Mirzko, Нелень, Niemiera, Nesyp, Puciło, Radecz, Radziec, Rad(z)ko, Szasny, Stanisław, Станко, Stas, Stasiuk, Staszko, Stasuk, Субом, Was, Вацина, Waczko, Wojciech, Ziemiec, Żdan, Жданец, Żuk*. Imieniem nadawanym najczęściej był *Stanisław*. Jego wysoka frekwencja mogła mieć związek z wpływem antroponimii polskiej. Imię to było popularne również w środowisku szlacheckim (polskim i ruskim) dawnego Wołynia, ziemi halickiej i lwowskiej (W. Szulowska 1992: 15) oraz na północnym Podlasiu w XVI w. (L. Citko 2001: 34). Obok *Bohdana* i *Wojtecha*, należało do najczęstszych form złożonych w antroponimii ukraińskiej XIV–XVII w. (M. O. Демчук 1988: 39).

Znaczną większość przytoczonych przykładów stanowią struktury dwuczłonowe. Reliktem przeszłości wydają się być również nieliczne prezentowane formacje pochodzenia odapelatywnego, które w badanym materiale prawdopodobnie wciąż jeszcze pełniły funkcję imion. Większość tego typu określeń była w antroponimii omawianego okresu przezwiskami lub określeniami rodzinnymi, nierzadko, zwłaszcza wśród szlachty, już dziedzicznymi. Bardzo trudno jest oddzielić w daw-

nych źródłach imiona odapelatywne od formacji będących przezwiskami. Wydaje się jednak, że te określenia, które w zestawieniu stały na pierwszym miejscu przed określeniem dodatkowym (protonazwiskiem) bądź odnosiły się do rodzeństwa i były wymieniane obok imion chrześcijańskich braci, pełniły rolę imion. Należałoby tu dodać jeszcze formacje, które we wcześniejszych zabytkach występowały w funkcji imion, a ich semantyka wskazywała na stosunek rodziców do nowo narodzonego dziecka: *Ždan, Жданець, Жданько*, kolejność i dzień narodzin: *Szostak, Cybot*. W zebranych materiale grupę określeń odapelatywnych tworzą również nieliczne formy z negacją w pierwszym członie, które wystąpiły zarówno w funkcji imienia, na pierwszym miejscu w formule identyfikacyjnej, jak też określeń dodatkowych, również sufiksalnych: *Niekras(z), Хелень, Nesyp*. Niegdyś były to imiona tabuistyczne, które służyły odpędzaniu od dziecka złych mocy. Być może funkcję imion pełniły w omawianym czasie również jednotematowe określenia odapelatywne związane ze światem zwierząt i owadów, takie jak *Czapik* czy *Žuk*, które wystąpiły obok imion chrześcijańskich w formacjach pluralnych, odnoszących się do członków rodziny, por. np.: *Maksym, Choma a Žuk a Czapik Kowalewicz* (OŁ 1552). Te i podobne przykłady form apelatywnych, występujących w roli imion, rejestrują również źródła XV- i XVI-wieczne z innych regionów Ukrainy (М. О. Демчук 1988: 19–21, 24–25, 102). W XVII w. formacje słowiańskie (dwuczłonowe oraz jednotematowe), używane zamiast imion chrześcijańskich, znane były także w antroponimii rosyjskiej (В. А. Никонов 1969: 54–55).

Wyekscerpowany ze źródeł materiał tworzą w większości hipokorystyka powstałe w wyniku derywacji sufiksальной, obok których wystąpiły postaci pełne imion dwuczłonowych oraz jednotematowych form odapelatywnych. Tworzone były za pomocą tych samych środków morfologicznych, co występujące w ówczesnych dokumentach imiona chrześcijańskie. Najbardziej produktywnym okazał się formant *-ko*, pierwotnie deminutywny, który w antroponimii ukraińskiej z czasem zaczął tworzyć struktury bez nacechowania emocjonalnego. Imionami, od których najchętniej tworzone spieszczenia, był Stanisław oraz formy z początkowym *Mal-/Mal-* i *Boh-*. Z uwagi na homonimie początkowych sylab imion dwuczłonowych oraz chrześcijańskich nie można mieć pewności co do właściwej motywacji niektórych derywatów, np. z pocz. *Choc-*, *Chodzko*, z pocz. *Hud-*, *Jar-*, *Łasko*, z pocz. *Man-*, *Mirko-*, *Rad-*, *Siech-*, *Stach-*, *Stas(z)-*, *Wac-*. W jednym przypadku za podstawę słowotwórczą posłużyć mógł również apelatyw: *Hostiło* (por. niżej).

Przytoczone przykłady były prawdopodobnie formami nieoficjalnymi, używanymi na co dzień zamiast posiadanego imienia chrześcijańskiego. Zasób imion słowiańskich znanych w omawianym czasie na Wołyniu był jednak znacznie większy, o czym świadczą występujące w źródłach formacje patronimiczne o motywacji odimiennej. Wydobyto z nich przeszło 40 form rodzimych (pełnych i derywowanych), z których ogromna większość nie wystąpiła w funkcji imion: *Бал, Балута, Берешко, Богдаш, Bohdus, Borys(z), Бориско, Врон, Вудко, Хоцень, Чочко, Chot, Czech, Луд, Лудык, Malusz, Мальшєня, Малишка, Мальша, Manczenia, Maniszka, Маń, Niekras(z), Nielubiec, Rasz, Роско, Siech, Stach, Stanec', Stasz, Стибор, Szostak, Waczynka/ Waczynko, Володко, Володимер, Жданько*.

Wykaz imion rodzimych w antroponimii nieszlacheckiej Wołynia w XVI w.

Bal- – por. bułg. im. złoż. *Балосин*, schw. *Balislav* (M. O. Демчук 1988: 57, 64): *Левкомъ Баличевичомъ* TU 1580, *Дмитр Балута* TU 1569.

Berezsko – prawdopodobnie w związku z im. złoż. *Бериславъ*, *Беридрагъ* (M. O. Демчук 1988: 43): *Веремеи Берешко* IO 1578.

Boh- – im. złoż. z pocz. *Бог-* (M. O. Демчук 1988: 89-90): *Bohdan Kunczyc* IP 1598, *Bohon* OO 1571, *Hodar* OŁ 1552; *Michno Vochoh* IP 1598, *Ziemiec Buchdanow* LK 1563, *Jowec Bohdanowicz* IO 1552, *Филип Богдашевич* OCZ 1578, *Chwil Bohdusewicz* OO 1571, *Hulko Vochohnowic* IP 1598, *Дорош Бохонович* OCZ 1578.

Borys – im. złoż. *Бориславъ* (M. O. Демчук 1988: 55) lub im. chrz. *Borys*: *Kutes Borys* LK 1563; *Makar Borysz* OŁ 1552, *Федко Борисковичъ* IO 1578, *Ониска Борисовича* (Gen.) TU 1578.

Bron- – im. złoż. typu *Bronisqd*, *Bronislaw* SEM I 19, por. *Брон* (M. O. Демчук 1988: 67): *Муско Bronewicz* OŁ 1552.

Budko – im. złoż. typu *Будиславъ*, *Budmir*, *Budziwuj* (M. O. Демчук 1988: 62, 67): *Панас Будъковичъ* IO 1578.

Choc- – im. złoż. typu *Хотислав*, *Хотимир*, *Доброхот* lub im. chrz. *Choma*, *Foma*, *Фотій*, *Фот*, *Мефодій*: *Choc* OŁ 1552; *Максим Хоценья* IO 1578, *Andrzej Chockowicz* LK 1563, *Rac Chosewicz* OŁ 1552, *Ostapko Chotewicz* OŁ 1552.

Chodzko – im. złoż. *Годеславъ* (M. O. Демчук 1988: 58, 70) lub im. chrz. *Гордій*: *Chodzko Fiedorowicz* LK 1563.

Czapik – por. *Czapik*, *Цапъ* (M. O. Демчук 1988: 24, 124): *Maksym*, *Choma a Żuk a Czapik Kowalewicz* OŁ 1552.

Czarnysz – por. serb. *Їрnomir*, chorw. *Їrningoj*, czes. *Їrnhost* (M. O. Демчук 1988: 60, 84): *Czarnysz Rozmiecieykowicz* LK 1563; *Fiedor Czarnysz* IP 1598.

Czech – im. złoż. *Czechosław* (M. O. Демчук 1988: 37, 40): *Jacko Czechowicz* IK 1548.

Dobruszyn – por. *Добросин* (M. O. Демчук 1988: 44): *Dobruszyn* IK 1548.

Drobysz – im. złoż. *Дрогобудъ* (M. O. Демчук 1988: 87): *Drobysz Petroszewycz* OŁ 1552.

Hnewosz – im. złoż. *Гньвомиръ* (M. O. Демчук 1988: 57, 70): *Гневошъ* OK 1552.

Hostyło – im. złoż. z pocz. *Гост-* (M. O. Демчук 1988: 71–72) lub ap. *гостити* ‘gościć, przyjmować gości’ СУМ XVI-XVII: *Hostyło* OO 1571.

Hud- – im. złoż. typu *Гудислав* lub im. chrz. *Гурій*: *Гуць* OCZ 1578, *Гуцка Селевича* (Gen.) TU 1578; *Iwaszko Huskiewic(z)* IP 1598.

Jarosław- – im. złoż. *Ярославъ* (M. O. Демчук 1988: 39). Forma pochodna również od innych im. złoż. z pocz. *Яро-* typu *Яромир* lub im. chrz. *Ярема*: *Ярослав* IO 1578, *Ерослав* OCZ 1578, *jarzko porowycz* RPW 1570.

Lepko – por. strus. *Лъпа* (: *лПа* ‘ładny’), *Лена* (П. П. Чучка 2005: 334), por. też **Nielepiec**: *Lepko Kozakowicz* IP 1598.

Lud- – im. złoż. typu *Людъслав*, *Людмил*, *Людмир* (M. O. Демчук 1988: 59, 76): *Федко Лудович* TU 1509, *Chwiedorec Ludykowicz* OO 1571.

Łasko – im. złoż. *Ласлав, Ладислав* (М. О. Демчук 1988: 89) lub od im. chrz. *Євласій, Євламій*: *Ласко* OK 1552.

Mał- – im. złoż. typu *Маломир, Малодобр* (М. О. Демчук 1988: 59, 76, 77) lub od im. chrz. *Малахія*: *Malej Pilyrowicz* RPW 1570, *malij* RPW 1570, *Мальшко* OCZ 1578, *Malko* OŁ 1552, *malisz* RPW 1570; *Кондрат Малышеня* IO 1578, *Mitko Maluszewicz* IP 1598, *Тишко Малишка* IB 1573, *Ułaszyn Małyszczuk* LK 1563, *Мальчишин Максим* OCZ 1578; *Нелеть Мальшичъ* IO 1578.

Man- – im. złoż. *Маниславъ* (М. Я. Морошкин 1867: 118) lub im. chrz. *Мануйло, Мануїл*: *maniecz* RPW 1570, *Манецъ Сыичевич* OCZ 1578, *Manko Struczka* LK 1563, *Maniuk* LK 1563, *maniuta stieranowycz* RPW 1570; *ihnath manczenia* RPW 1570, *Bartoszec Maniszka* IK 1548, *Грицко Манюкович* OZ 1566, *Сергеи Манькович* OCZ 1578, *Korniy Maniewicz* LK 1563.

Mirko – im. złoż. z pocz. *Мир-* typu *Мирослав* (М. О. Демчук 1988: 78) lub od im. chrz. *Мирон*: *mirzko* RPW 1570; *mirzkowycz lewko* RPW 1570.

Nekrasz – por. bułg. im. złoż. *Красимир*, pol. *Krasibor* (М. О. Демчук 1988: 59, 96), por. też *Niekras*: ps. *krasa, krasiti* SEM I 126, 182: *Danyło Niekraszowycz* LK 1563, *Daniło Niekraszewicz* ibid., *Kuryło Niekrasowicz* LK 1563.

Nelep – por. *Nielep*: ps. **lěpiti* SEM I 143, por. też **Lepko**: *Нелеть Мальшичъ* IO 1578; *Ивашко Нелепович* IO 1578.

Nielubiec – od im. złoż. typu *Lubomir, Lubgost* SEM I 146, por. też *Люб-, Нелюбъ* (М. О. Демчук 1988: 95–96): *Matwiy Nielubiec* LK 1563.

Nemyra – im. złoż. *Незнамиръ* (М. О. Демчук 1988: 30, 94): *Niemiera Porowicz* LK 1563.

Nesyp – por. *Sypło*: ps. **sypati* SEM I 297: *Nesyp* OO 1571.

Putyło – im. złoż. *Putislav* (М. О. Демчук 1988: 60, 79): *Pucilo Wakulicz* LK 1563.

Rad- – od im. złoż. typu *Радославъ, Радиславъ, Радомиръ, Радовитъ, Радогостъ, Радосинъ, Домарадъ* (М. О. Демчук 1988: 29, 88–89) lub od im. chrz. *Радивон, Родіон*: *Radecz* OO 1571, *Radziec Iwaszkowicz* IK 1548, *Радько Юшкович* OCZ 1578, *Radzko Kalinowicz* LK 1563; *Iwan Radko* LK 1563, *Radcowicz Sierhey* LK 1563, *Jacko Radkowicz* LK 1563, *kunecz raszewycz* RPW 1570.

Rosko – im. złoż. *Ростислав* (М. О. Демчук 1988: 80): *Ostan Roskowicz* IO 1578.

Siech – im. złoż. typu *Sieciesław, Siemił* lub im. chrz. *Siemion, Семен* SEM I 265–267: *Marko Siechowicz* LK 1563.

Stanisław – im. złoż. *Станіслав, Станимир, Добростан* (М. О. Демчук 1988: 38, 63); formy z pocz. *Stach-, Stas(z)* także od im. chrz. *Остан, Стахій*: *Stanislaw Szyngar* IK 1548, *Stas Zolotar* OŁ 1552, *Станко Бортник* OZ 1566, *Stasko Piwowar* LK 1563, *Stasiuk* IK 1548, *Staszuk Zaporosza* LK 1563; *Oliksiy Stanko* LK 1563, *Iwan Stachowicz* IK 1548, *Mikołajec Stankowicz* IK 1548, *Makar Stancewicz* IK 1548, *staszewycz karzp* RPW 1570.

Stybor – im. złoż. *Стиборъ* (М. О. Демчук 1988: 36): *Стецко Стибор* IO 1578.

Subot – por. *Субота* (M. O. Демчук 1988: 134): *Субот Свиридович* OCZ 1578; *Subotycz* OO 1620.

Szczasnyj – por. *Щасний* (M. O. Демчук 1988: 26, 30, 33): *szasny* RPW 1570; *Якубомъ Щасновичом* (Instr.) TU 1563.

Szostak – por. *Шостакъ* (M. O. Демчук 1988: 30, 115), *Szosty* SEM I: *Szostakowicz* IK 1548.

Wacław – im. złoż. *Вятславъ* (M. O. Демчук 1988: 36–37) lub im. chrz. *Василь, Иван: was timoszewicz* RPW 1570, *Вацина Щуччич* OCZ 1578, *Waczko* LK 1563; *Яцко Вацинич* OCZ 1578, *Fiedor Waczunczyn* LK 1563.

Wojciech – im. złoż. *Wojciech* SEM I 347–348, *Войтех* (M. O. Демчук 1988: 36): *Wojciech Oniszkowicz* IP 1598.

Wołodymyr – im. złoż. *Володима(и)рѣ* (M. O. Демчук 1988: 39): *Петръ Володимир* IO 1578, *Игнат Володко* OCZ 1578, *Iwan Wołodymierow* LK 1563.

Ziemięc – im. złoż. typu *Земиборъ, Земиславъ*, por. *Земила*, (I. Фарион 2001: 196): *Ziemięc Buchdanow* LK 1563.

Żdan – por. *Жданъ* (M. O. Демчук 1988: 33, 113); możliwe też pochodzenie od im. złoż. *Жд[имирь]* (I. Фарион 2001: 192): *Zdań Kodkiewicz* OŁ 1552, *Żdan Ciesla* LK 1563; *sdaniecz mikiticz* RPW 1570, *Zdanec Hłodewicz* OŁ 1552, *Жданецъ Васкович* IO 1578; *Жданович Лаврын* IO 1578; *Жданъчич Яцко* OCZ 1578.

Żuk – por. *Жукъ* (M. O. Демчук 1988: 30), 126, SEM I: *Maksym, Choma a Żuk a Czarik Kowalewicz* OŁ 1552; *Żuk* OŁ 1552, *Żuczenia* OZ 1566, *Żukow* LK 1563, *Żukowicz* LK 1563.

Cennym uzupełnieniem obrazu imiennictwa rodzimego w dawnym województwie wołyńskim może być również rekonstrukcja form słowiańskich z ojkonimów badanego terenu, por. *Борята, Воюта, Доброготіх, Знамір, Любом, Любит, Людмил, Невір, Радех, Радомисл, Радоша, Своєць, Щедрогоц, Яром* i in. (B. Шульгач 2001). Pewne imiona przeszły do kategorii nazwisk i zachowały się w antroponimii współczesnej. Spotykamy je m. in. wśród mieszkańców dzisiejszego Łucka na Wołyniu, np.: *Богодар, Мстислав, Радислав, Світозар, Святослав, Вячеслав, Всеволод, Зореслав* (I. Д. Скорук 1999: 148–149).

Zasób form słowiańskich występujących we współczesnym imiennictwie ukraińskim jest dość skromny w porównaniu z innymi językami słowiańskimi. Do najnowszego *Słownika imion ukraińskich* włączono przeszło 80 imion sięgających tradycją epoki przedchrześcijańskiej oraz rodzimych, powstałych na gruncie języka staroruskiego (I. I. Трійняк 2005). Są wśród nich nieliczne formy znane jeszcze w średniowieczu, popularne wśród książąt i bojarów, m.in. *Владислав, Володимир, Всеволод, В'ячеслав, Ізяслав, Мстислав, Остромир, Ростислав, Святополк, Святослав, Ярослав*, jak również imiona odapelatywne, takie jak *Бажан, Боян, Ждан, Кий, Любим czy Лада* i *Либідь*. Niewielka część współczesnego zasobu imienniczego to formy pochodzenia zachodniosłowiańskiego, np. *Богумил, Власта, Войтех, Казимир, Милан, Божена, Кветослава*, które w ostatnim stuleciu weszły do antroponimii ziem będących w przeszłości terenem kontaktów z Polakami, Czechami oraz Słowakami. Kilka innych, tj. *Будимир*,

Зореслав, Радомир, Радослав, Стоян; Весна, Милиця, w ciągu ostatnich dziesięcioleci zaróżyczono od Bułgarów, Serbów i Macedończyków (П. П. Чучка 2002: 335; 2009: 84). Niektóre z nich, np. *Борис, Броніслав, Вацлав, Володимир, Мирослав, Радослав, Ростислав, Ярослав*, znane były również na dawnym Wołyniu.

Nazewnictwo rodzime oraz słowiańskie w antroponimii województwa wołyńskiego w XVI w. nie było dotąd przedmiotem badań. Przedstawienie semantyki imion w nawiązaniu do ich pierwotnych funkcji i motywacji towarzyszących kreacji onimów, przybliżających obraz świata duchowego oraz mentalności dawnych mieszkańców regionu, służyć będzie uzupełnieniu treści dydaktycznych z zakresu onomastyki ukraińskiej.

BIBLIOGRAFIA

- BUDZISZEWSKA W. (1989) *Imiona ochronne Słowian bałkańskich*, „Onomastica”, t. 34, s. 237–244.
- СІТКО Л. (2001) *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok.
- KALETA Z. (1995) *Świat ludzkich wartości odzwierciedlony w nazwach własnych osób (Imiona staropolskie z członami -mir-, -mysł-, -sław- na tle indoeuropejskim i wartości w nich wyrażone)*, „Slavia Occidentalis”, t. 52, s. 27–34.
- MALEC M. (2001) *Imię w polskiej antroponimii i kulturze*, Kraków.
- MILEWSKI T. (1969) *Indoeuropejskie imiona osobowe*, Wrocław.
- RZETELSKA-FELESZKO E. (2006) *W świecie nazw własnych*, Warszawa-Kraków.
- SEM — *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 1 *Odapelatywne nazwy osobowe*, opr. A. Cieślíkowa, Kraków 2000.
- SZULOWSKA W. (1992) *Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej*, Warszawa.
- ДЕМЧУК М. О. (1988) *Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст.*, Київ.
- МОРОШКИН М. Я. (1867) *Славянскій именованіе или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке*, С.-Петербург.
- НИКОНОВ В. А. (1969) *Русская адаптация иноязычных личных имен*, „Ономастика”, Москва, s. 54–79.
- СКОРУК І. Д. (1999) *Слов'янський шар в антропоніміконі м. Луцька*, w: Железняк І. М. (red.) *Slavica et Baltica в ономастичній Україні*, Київ, s. 147–160.
- СУМ XVI-XVII – *Словник української мови XVI-XVII ст.*, вип. 1-11, Львів 1994–2004.
- ТРІЙНЯК І. І. (2005) *Словник українських імен*, Київ.
- ФАРІОН І. (2001) *Українські прізвищеві назви прикарпатської Львівщини кін. XVIII – поч. XIX ст. з етимологічним словником*, Львів.
- ЧУЧКА П. П. (2002) *Антропонімія I – Імена*, w: Rzetelska-Feleszko E., Cieślíkowa A. (red.) *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia*, t. I, Warszawa-Kraków, s. 335–339.
- ЧУЧКА П. П. (2003) *Слов'янські автохтонні імена, гідні реабілітації*, „Українська мова”, № 4, Київ, s. 97–106.
- ЧУЧКА П. П. (2005) *Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник*, Львів.
- ЧУЧКА П. П. (2009) *Давньослов'янські особові імена, засвідчені південнокарпатськими українськими онімами*, „Studia slavakistica”, t. 9, Ужгород, s. 83–90.
- ШУЛЬГАЧ В. П. (2001) *Ойконімія Волині*, Київ.

WYKAZ ŹRÓDEŁ

Źródła drukowane

- IB - *Инвентарь замка и мѣстечка Буремль, съ исчисленіемъ крестьянскихъ повинностей и даней, 1573*, w: *Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. УІІ, т. I, Кієвъ 1886.
- IP - *Инвентарь Полонскаго имѣнія 1598*, w: *Памятники изданные Кіевскою коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, т. III, Кієвъ 1898.
- LK - *Люстрація Кременца 1563*, w: *Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. УІІ, т. II, Кієвъ 1886.
- OCZ - *Опись имѣнія Черногородскаго 1578*, w: *Памятники изданные Кіевскою коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, т. III, Кієвъ 1898.
- OK - *Описание Кременецкаго замка 1552*, w: *Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. УІІ, т. I, Кієвъ 1886.
- OŁ - *Описание Луцкаго замка 1552*, w: *Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый Коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, ч. УІІ, т. I, Кієвъ 1886.
- OO - *Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII ст.*, Атаманенко В. (red.), т. I, Київ, Острог, Нью-Йорк 2004.
- OZ - *Опись имѣнія Заборольскаго 1566*, w: *Памятники изданные Кіевскою коммиссією для разбора древнихъ актовъ*, т. III, Кієвъ 1898.
- TU - *Торговля на Україні XIV-середина XVII століття*, Кравченко В., Яковенко Н. (red.), Київ 1990.

Źródła rękopiśmienne

- IK - *Inwentarz dóbr powiatu krzemienieckiego i wsi Kołosowo i Szpikolosy 1548*, ASK, oddział LVI, sygn. K.7, AGAD.
- RPW - *Rejestry poborowe woj. wołyńskiego i inflanckiego w XVI w.: powiat włodzimierski, 1569, Włodzimierz 1570*, ASK, oddział I, sygn. 31, AGAD.

SLAVONIC FIRST NAMES IN THE ANTHROPNOMY OF BURGESSES
AND PEASANTS OF VOLYNIA IN THE 16TH CENTURY

The article presents Slavonic first names composed of two elements and single-stem names derived from common nouns in the anthroponymy of burgesses and peasants in the former voivodship of Volynia. Their etymology was presented together with the structure of hypocoristic forms. Attention was drawn to the original semantics of the Slavonic names and their functions as well as to their association with the beliefs of Slavs in the old days.

Słowa kluczowe: antroponimia ukraińska, imiona słowiańskie, formacje jednotematowe i dwuczłonowe, funkcje imion, etymologia, semantyka, formy hipokorystyczne, środki morfologiczne, świat duchowy, chrystianizacja